PRAWNO-MIĘDZYNARODOWE ASPEKTY UKŁADANIA RUROCIĄGÓW NA DNIE BAŁTYKU

Barbara Janusz-Pawletta

PRAWO MIĘDZYNARODOWE DZIELI OBSZARY MORSKIE NA STREFY CHARAKTERYZUJĄCE SIĘ SZCZEGÓLNYMI REŻIMAMI PRAWNYMI I POTWIERDZA WOLNOŚĆ KAŻDEGO PAŃSTWA DO UKŁADANIA RUROCIĄGÓW NA DNIE TYCH STREF POZA OBSZARAMI MÓRZ TERYTORIALNYCH PAŃSTW NADBRZEŻNYCH.

Oznacza to, iż każde państwo ma prawo do układania rurociągów podmorskich poza obszarami położonymi w odległości 12 mil morskich od linii podstawowych.[1] Dopuszczalne jest także krzyżowanie się rurociągów podmorskich, przy jednoczesnym zachowaniu pewnych przepisów szczególnych.

Ze względu na niedużą szerokość Bałtyku wydzielone zostały jedynie morza terytorialne nabrzeżnych państw (o szerokości 12 mil morskich od linii podstawowych) i wyłączne strefy ekonomiczne tych państw. Podział Bałtyku dokonany na podstawie dwustronnej umowy zawartej pomiędzy Polską a Szwecją, zdecydował o wyznaczeniu przylegających i graniczących ze sobą wyłącznych stref ekonomicznych obu naszych krajów, które obejmują całą szerokość Bałtyku.[2] Tym samym, zarówno wody Bałtyku, jak i dno, i jego podziemie, a także przestrzeń powietrzną nad nim, weszły w całości pod jurysdykcję nadbrzeżnych państw. Nie został wydzielony żaden obszar, do którego państwa nadbrzeżne mogłyby w sposób ważny zgłaszać roszczenia do poddania go swej suwerenności, czyli tzw. obszar morza otwartego[3].

Poniższe regulacje prawno-międzynarodowe regulują układanie rurociągów podmorskich w poszczególnych strefach morskich wyznaczonych na Bałtyku zgodnie z przepisami Konwencji ONZ o Prawie Morza z 1982 roku (UNCLOS)[4]:

- w morzu terytorialnym;
- w wyłącznej strefie ekonomicznej;
- na szelfie kontynentalnym.

PRZEPISY OGÓLNE PRAWA MORZA ODNOŚNIE MORZA TERYTORIALNEGO

Na obszarze tzw. morza terytorialnego państwo posiada pełne zwierzchnictwo terytorialne (suwerenność), a tym samym ma wyłączne prawa m.in. na układanie i konserwację rurociągów podmorskich na tym obszarze.

Szerokość morza terytorialnego nie może przekraczać 12 mil morskich. Suwerenność państwa nad morzem terytorialnym rozciąga się na przestrzeń powietrzną ponad morzem terytorialnym, jak również na jego dno i podziemie (art.2).

---

1) Linii podstawowych (zwykłych i prostych) używa się dla odmierzania szerokości morza terytorialnego. Zwykła linia podstawowa jest linią najniższego stanu wody wzdłuż wybrzeża. Prostych linii podstawowych łączących odpowiednie punkty używa się przy wytyczaniu linii podstawowej w miejscach, gdzie linia wybrzeża jest głęboko wgięta i wrzyna się w ląd, albo, jeżeli wzdłuż wybrzeża w jego bezpośrednim sąsiedztwie znajduje się szereg wysp.

2) Dla przykładu, pomiędzy Polską a Danią nie została podpisana umowa dwustronna w tej kwestii, ponieważ strefa styku wyłącznych stref ekonomicznych naszych krajów jest obszarem spornym. Oba państwa dla wyznaczenia granicy zewnętrznej swych wyłącznych stref ekonomicznych użyły innych zasad prawa międzynarodowego.

3) Jedynie na obszarze morza otwartego obowiązuje całkowita wolność układania rurociągów (art. 87.1 c).

4) Dz.U. 2002, nr 59, poz. 543, załącznik. Konwencja ta jest uważana za jedną z największych i najważniejszych konwencji w historii stosunków międzynarodowych. Jest ona swego rodzaju konstytucją regulującą użytkowanie, badanie i ochronę mórz i oceanów. Jej stronami jest obecnie 149 państw.

Jedynym prawem państw trzecich na obszarze morza terytorialnego jest prawo nieszkodliwego przepływu (art. 17) ich statków, ograniczone możliwością państwa nadbrzeżnego do wydawania przepisów, zgodnie z postanowieniami Konwencji UNCLOS oraz innymi zasadami prawa międzynarodowego, m.in. w zakresie ochrony rurociągów (art. 21).

PRZEPISY OGÓLNE PRAWA MORZA ODNOŚNIE WYŁĄCZNEJ STREFY EKONOMICZNEJ

W wyłącznej strefie ekonomicznej wszystkie państwa korzystają m.in. z wolności układania podmorskich rurociągów przy należytym uwzględnieniu praw i obowiązków państwa nadbrzeżnego oraz przestrzegając ustaw i przepisów wydanych przez państwo nadbrzeżne, zgodnie z postanowieniami Konwencji i innymi zasadami prawa międzynarodowego (art. 58).

W wyłącznej strefie ekonomicznej państwo nadbrzeżne ma suwerenne prawa do eksploatacji i eksploracji, ochrony i gospodarowania zasobami naturalnymi, zarówno żywymi jak i nieożywionymi dna morza i jego podziemia oraz pokrywających je wód, jak również odnośnie innych przedsięwzięć w zakresie gospodarczej eksploracji i eksploatacji strefy, tj. wykorzystanie w celach energetycznych wody, prądów i wiatrów (art. 56. 1 a). Państwo nadbrzeżne sprawuje też jurysdykcję m.in. w zakresie ochrony i zachowania środowiska morskiego (art. 56. 1 b).

Wymienione wyżej prawa państwa nadbrzeżnego w wyłącznej strefie ekonomicznej, w odniesieniu do dna morskiego i jego podziemia, są wykonywane zgodnie w częścią UNCLOS dot. szelfu kontynentalnego (art. 56. 3). Oznacza to, iż przepisy o szelfie kontynentalnym mają charakter szczególny dla regulacji wykonywania praw państwa nadbrzeżnego w wyłącznej strefie ekonomicznej, w odniesieniu do dna morskiego, na którym układane są rurociągi podmorskie.

PRZEPISY OGÓLNE PRAWA MORZA ODNOŚNIE SZELFU KONTYNENTALNEGO

Wszystkie państwa mają prawo do układania na szelfie kontynentalnym podmorskich rurociągów (art. 79.1)[5]. Państwo nadbrzeżne nie może utrudniać układania lub konserwowania rurociągów, z zastrzeżeniem swojego prawa do podejmowania rozsądnych kroków w zakresie eksploracji szelfu

kontynentalnego, eksploatacji jego zasobów naturalnych oraz zapobiegania, zmniejszania i kontroli zanieczyszczenia przez rurociągi (art. 79.2).

Państwo nadbrzeżne ma prawo do ustanawiania warunków dla rurociągów, wychodzących na jego terytorium lub morze terytorialne, a także do jurysdykcji nad rurociągami zbudowanymi lub używanymi w związku z eksploracją jego szelfu kontynentalnego pod jego jurysdykcją (art. 79.4).

Wytyczenie trasy dla układania rurociągów na szelfie kontynentalnym wymaga zgody państwa nadbrzeżnego (art. 79.3).

Podczas układania podmorskich kabli lub rurociągów, państwa powinny należycie uważać na istniejące już kable lub rurociągi, w szczególności nie powinna być naruszona możliwość naprawy istniejących kabli lub rurociągów (art. 79.5).

PRZEPISY UNCLOS DOTYCZĄCE OCHRONY ŚRODOWISKA MORSKIEGO PRZY UKŁADANIU RUROCIĄGÓW PODMORSKICH

UNCLOS nakłada na wszystkie państwa-strony konwencji obowiązek ochrony i zachowania środowiska morskiego (art.192). Państwa podejmą, indywidualnie lub wspólnie, wszelkie środki zgodne z UNCLOS, które są konieczne dla zapobiegania i kontroli zanieczyszczenia środowiska morskiego jakichkolwiek źródeł, używając w tym celu najlepszych przyjętych sposobów będących w ich dyspozycji i zgodnie ze swymi możliwościami, oraz dążą do koordynacji swojej polityki w tym zakresie (art. 194). Państwa podejmują wszelkie konieczne środki dla zapewnienia, aby działalność będąca pod ich jurysdykcją lub kontrolą była prowadzona w taki sposób, aby nie wyrządzała szkody innym państwom lub ich środowisku wskutek zanieczyszczenia, m.in. instalacji i urządzeń eksploatowanych w środowisku morskim, tj. np. rurociągów.

W sferze ochrony środowiska przewidziano obowiązek współpracy państw na płaszczyźnie globalnej i regionalnej, bezpośrednio lub za po-

---

5) Szelf kontynentalny państwa nadbrzeżnego obejmuje dno morza i podziemie podmorskich obszarów, ciągnących się poza jego morzem terytorialnym przez naturalne przedłużenie jego terytorium lądowego do zewnętrznego skraju kontynentalnej krawędzi albo na odległość 200 mil morskich od linii podstawowej, od której mierzona jest szerokość morza terytorialnego, a nie może przekraczać 350 mil morskich od linii podstawowej (art. 76.1 i 5).

średnictwem właściwych organizacji międzynarodowych w zakresie formułowania i opracowywania międzynarodowych reguł, itp., uwzględniających charakterystyczne cechy regionalne (art.197). Istnieje również obowiązek zawiadamiania o grożącej lub faktycznej szkodzie, jeśli państwo zostanie poinformowane o wypadkach, w których środowisko morskie jest zagrożone niebezpieczeństwem szkody lub poniosło szkodę wskutek zanieczyszczenia, niezwłocznie zawiadamia inne państwa, które jak sądzi, mogą być prawdopodobnie dotknięte taką szkodą, jak również właściwe organizacje międzynarodowe (art. 197. 2 i 3).

Państwa wydają przepisy w zakresie zapobiegania, zmniejszania i kontroli zanieczyszczania środowiska morskiego ze źródeł lądowych, łącznie m.in. z rurociągami uwzględniając przyjęte międzynarodowe zasady, standardy i zalecane praktyki oraz procedury (art. 207.1). Państwa podejmują inne środki, jakie mogą być konieczne dla zapobiegania, zmniejszania i kontroli takiego zanieczyszczenia i dążą do koordynacji swojej polityki w tym zakresie na odpowiedniej płaszczyźnie regionalnej (art. 207.2).

KONWENCJA O OCHRONIE ŚRODOWISKA MORSKIEGO OBSZARU MORZA BAŁTYCKIEGO (TZW. HELSIŃSKA)[6]

Prawno-międzynarodowy status rurociągów w Morzu Bałtyckim jest regulowany również w Konwencji Helsińskiej o zakresie regionalnym. Wymóg współpracy stron konwencji jest przewidziany w przypadku, gdy dwie lub więcej umawiających się stron dzieli transgraniczne wody na obszarze zlewni Morza Bałtyckiego (art. 7.3). Celem tej współpracy ma być zapewnienie, że potencjalne skutki dla środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego będą w pełni zbadane w ramach oceny oddziaływania na środowisko, projektowanej działalności, która może wywrzeć znaczący ujemny wpływ na środowisko. Umawiające się strony, których to dotyczy, podejmą wspólnie odpowiednie środki w celu zapobiegania zanieczyszczeniom i ich eliminacji, łącznie z kumulującymi się skutkami szkodliwymi.

Wymagane tu przepisy międzynarodowe zawiera Konwencja o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym (tzw. Konwencja ESPOO)[7]. Przewiduje ona obowiązek konsultacji między państwem pochodzenia zanieczyszczenia i tzw. stroną narażoną odnośnie dokumentacji oceny oddziaływania na środowisko przygotowanej przez państwo pochodzenia (art.5).

Ustawa o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej precyzuje, iż wyłączna strefa ekonomiczna jest położona na zewnątrz morza terytorialnego i przylega do tego morza. Obejmuje ona wody, dno morza i znajdujące się pod nim wnętrze ziemi (art. 15)[8].

Ustawa stwierdza, iż obce państwa korzystają w wyłącznej strefie ekonomicznej z możliwości układania podmorskich rurociągów oraz innych, zgodnych z prawem międzynarodowym, sposobów korzystania z morza, wiążących się z tymi wolnościami, z zastrzeżeniem przepisów ustawy (art.18).

Układanie i utrzymywanie podmorskich rurociągów w wyłącznej strefie ekonomicznej jest dozwolone, jeśli nie utrudnia wykonania praw Rzeczypospolitej Polskiej i pod warunkiem uzgodnienia lokalizacji oraz sposobów utrzymania z ministerstwem właściwym do spraw gospodarki morskiej, które w tym zakresie wydaje decyzję, po zasięgnięciu opinii ministra właściwego do spraw środowiska (art.27).[9]

PRAKTYKA UKŁADANIA RUROCIĄGÓW PODMORSKICH W BRYTYJSKIM SEKTORZE MORZA PÓŁNOCNEGO

Z racji dużej ilości rurociągów ułożonych na dnia Morza Północnego nieunikniona jest sytuacja, w której ich trasy mogą przebiegać blisko siebie, a nawet krzyżować się. Z dotychczas stosowanych porozumień można wymienić: Joint Operating Agreement,[10] umowa sprzedaży (Sale and Purchase Agreement) oraz Confidentiality Agreements.[11]

---

6) Z dnia 9 kwietnia 1992 r., w: Dz.U. 00.28.346

7) Z dnia 25 lutego 1991 r., w: Dz.U. 99.96.1110

8) Z dnia 21 marca 1991 r., w: Dz.U. 03.153.1502

9) Stwierdzenia 27 artykułu ustawy przewidujące, iż warunkiem wykonywania wolności do układania rurociągów przez inne państwa jest nie utrudnianie przez te rurociągi wykonywania praw Rzeczypospolitej Polskiej w jej wyłącznej strefie ekonomicznej. Przepisy te są niejasne na tle przyjętych prze Polskę uregulowań prawnomiędzynarodowych wynikających z UNCLOS, które to wyraźnie gwarantują wolność układania podmorskich rurociągów dla wszystkich państw.

Brak przejrzystości w przydzielaniu koncesji na układanie rurociągów przyznawanych przez odpowiednie władze państwowe zaowocowało wypracowaniem tzw. Kodeksu praktyki ds. Infrastruktury morskiej (The Offshore Infrastructure Code of Practice). Dodatkowo, dzięki porozumieniu brytyjskiego Departamentu Handlu i przedstawicieli przemysłu opracowano specjalne forum współpracy rządu i przemysłu w kwestiach związanych z koncesjonowaniem pozwoleń na prace na morzu (tzw. PILOT). Postępująca standaryzacja form zawieranych umów odnośnie tras rurociągów podmorskich doprowadziła do popularyzacji tzw. umów o przecinaniu się rurociągów (Pipeline Crossing Agreement, PCA). PCA regulują procedury wykonywania prac przy układaniu przecinających się rurociągów, ich reperacje, wygasanie umów, odpowiedzialność stron, itp.

CO MOŻE POLSKA?

1. Regulacje prawno-międzynarodowe przewidują wolność, z pewnymi zastrzeżeniami, układania podmorskich rurociągów. Praktyka krzyżowania się rurociągów jest więc dozwolona w oparciu o przepisy ogólne.

2. Dzięki całkowitej suwerenności państwa nadbrzeżnego nad swym morzem terytorialnym (12 mil morskich), posiada ono całkowitą swobodę w podejmowaniu decyzji w zakresie zgody na układanie rurociągów w swym morzu terytorialnym i jego trasy.

3. Wszystkie państwa mają prawo do układania na szelfie kontynentalnym podmorskich rurociągów. Państwo nadbrzeżne, z pewnymi zastrzeżeniami, nie może utrudniać układania lub konserwowania rurociągów. Państwo nadbrzeżne ma prawo do ustanawiania warunków dla rurociągów, wychodzących na jego terytorium lub morze terytorialne. Wytyczenie trasy dla układania rurociągów na szelfie kontynentalnym wymaga zgody państwa nadbrzeżnego.

   Oznacza to, iż państwo nadbrzeżne nie może nie zgodzić się na budowę rurociągu biegnącego przez jego wyłączną strefę ekonomiczną, ale jego zgoda jest konieczna dla wytyczenia trasy biegu takiego rurociągu.

4. Z międzynarodowych przepisów o ochronie środowiska naturalnego wynika:

- Obowiązek ochrony i zachowania środowiska morskiego;
- Obowiązek podejmowania działań i wszelkich środków koniecznych dla zapobiegania, zmniejszania i kontroli zanieczyszczenia środowiska morskiego z jakichkolwiek źródeł i aby działalność na obszarach znajdujących się pod ich jurysdykcją nie wyrządzała szkody innym państwom lub ich środowisku wskutek zanieczyszczenia, m.in. z eksploatacji rurociągów;
- Obowiązek współpracy w zakresie ochrony środowiska na płaszczyźnie globalnej, regionalnej, bezpośrednio lub za pośrednictwem właściwych organizacji międzynarodowych;
- Obowiązek zawiadamiania innych państw o grożącej lub faktycznej szkodzie;
- Obowiązek konsultacji – między państwem pochodzenia zanieczyszczenia i tzw. stroną narażoną – odnośnie dokumentacji oceny oddziaływania na środowisko przygotowywanej przez państwo pochodzenia.

---

10) Chodzi o umowę podpisywaną zwykle przez przedsiębiorstwa, które są stronami licencji np. na wydobycie na danym obszarze udzielonej przez odpowiedni organ. Taka umowa dot. zarządzania przyszłymi operacjami w ramach licencji. Tworzenie lub zmiana takiej umowy zwykle zawiera rozdział przynajmniej części praw przekazanych w ramach licencji.

11) Confidentiality agreements, sometimes called secrecy or nondisclosure agreements, are contracts entered into by two or more parties in which some or all of the parties agree that certain types of information that pass from one party to the other or that are created by one of the parties will remain confidential.